

Μικρές Ιστορίες

από την Αναστήλωση των Μνημείων της Ακρόπολης

Μικρές αλλά συναρπαστικές αφηγήσεις για άγνωστες ή λιγότερο γνωστές πτυχές των έργων αποκατάστασης των μνημείων της Ακρόπολης.

Η πανηγυρική τελετουργική έναρξη της αναστήλωσης της Ακρόπολης

... ο Γερμανός αρχιτέκτονας Leo von Klenze λίγο πριν φύγει από την Αθήνα διοργανώνει, στις 28 Αυγούστου 1834, πανηγυρική τελετή πάνω στην Ακρόπολη για την επίσημη έναρξη των αναστηλωτικών εργασιών. [...] Η γιορτή είναι πάνδημος, η ατμόσφαιρα άκρως πανηγυρική. [...] Όλο το πλάτωμα του λόφου έχει κατακλυστεί από Αθηναίους, περί τις 6.000 κόσμο, που αλλαλάζουν από χαρά και ζητωκραυγάζουν, ενώ οι ήχοι των παιάνων της στρατιωτικής μπάντας αναμειγνύονται με τους ήχους της αγγλικής φρεγάτας Μαγαδασκάρ, που ναυλοχείται στον όρμο του Φαλήρου. Στο εσωτερικό του Παρθενώνα ο Όθωνας καθισμένος στο κέντρο του ναού, μπροστά από το μικρό τζαμί του 18ου αιώνα, πάνω σε στολισμένο με κλαδιά μυρσίνης, ελιάς και δάφνης θρόνο ακούει τον πανηγυρικό λόγο που εκφωνεί ο Leo von Klenze. Στη συνέχεια ο Όθωνας κηρύσσει την έναρξη της αναστήλωσης της Ακρόπολης κτυπώντας με ένα σφυρί τρεις φορές τον πρώτο σπόνδυλο ενός βόρειου κίονα του Παρθενώνα. Η γιορτή τελειώνει το βράδυ με τη φωταγώγηση της Ακρόπολης και της Αθήνας.

Απόσπασμα από το κεφάλαιο «Η πανηγυρική τελετουργική
έναρξη της αναστήλωσης της Ακρόπολης»,
Φ. Μαλλούχου-Tufano, *Από Κάστρο σε Μνημείο,
Μεταμορφώσεις της Ακρόπολης από τον 19ο στον 21ο αιώνα*,
σελ. 31-32. Αθήνα 2023, Ένωση Φίλων Ακροπόλεως.

Επανάχρηση των Αξιών: από την περισυλλογή στη συστηματοποίηση και στο Έργο Διάσπαρτων αρχιτεκτονικών Μελών Ακρόπολης

«Παράλληλα με την περισυλλογή και προστασία του διάσπαρτου υλικού τα πρώτα μετεπαναστατικά χρόνια λαμβάνει χώρα και μία αντίστροφη διαδικασία που μαρτυρά τις αντιφάσεις του νέου ελληνικού γίνεσθαι. Πρόκειται για την απομάκρυνση του πολυπληθούς οικοδομικού υλικού των γκρεμισμένων οθωμανικών κτισμάτων, που περιλάμβανε αναπόφευκτα και αρχαία μέλη. Η Γενική Εφορεία Αρχαιοτήτων διενέργησε το 1835 σειρά δημοπρασιών που αφορούσαν στην πώληση οικοδομικού υλικού από τον βράχο της Ακρόπολης και τη γύρω περιοχή. Η αρχική ιδέα ανήκε στο Λουδοβίκο Ρος και τον Leo von Klenze και πραγματοποιήθηκε από τον Κ. Πιττάκη. Περίπου 2400 φορτώματα σε άλογα από τη περιοχή εκτός της πύλης και 1600 φορτώματα υλικού εντός αυτής βγήκαν σε πλειστηριασμό. Πολλά από αυτά πωλήθηκαν σε ιδιώτες είτε για να τα χρησιμοποιήσουν ως οικοδομικό υλικό οι ίδιοι είτε για να τα μεταπωλήσουν. [...] Οικοδομικό υλικό είναι πολύ πιθανόν ότι χρησιμοποιήθηκε για τη διαμόρφωση της οδού Πειραιώς και την ανέγερση του οθωμανικού στρατώνα στον χώρο της Βιβλιοθήκης του Αδριανού. [...] Μεγάλη ποσότητα υλικού διατέθηκε χωρίς πλειστηριασμό για την ανέγερση των βασιλικών ανακτόρων, της σημερινής Βουλής. Επίσης το 1849 «περιττοί λίθοι» της Ακρόπολης χρησιμοποιήθηκαν κατά την οικοδόμηση του Αρσακείου μεγάρου. Το γεγονός αυτό δεν μειώνει συνολικά το έργο των προαναφερθέντων αρχαιολόγων, δεδομένου τόσο των τότε συνθηκών, όσο και των υπόλοιπων δράσεών τους. Περισσότερο αντικατοπτρίζει το κλίμα μιας εποχής που οι μηχανικοί έψαχναν οπουδήποτε για την προμήθεια οικοδομικού υλικού για την ανέγερση κυρίως των δημόσιων κτηρίων».

Η μεταφορά των Κορών στο παλαιό Μουσείο Ακροπόλεως, 1979

Η μεταφορά των Κορών παρουσίαζε ιδιαίτερες δυσκολίες. Τα αγάλματα έπρεπε κατ'αρχάς να μεταφερθούν σε όρθια στάση, όπως ακριβώς στέκονταν στην πρόσταση, γιατί υπήρχε κίνδυνος να κοπεί ο λαιμός τους και να σπάσουν οι πολύ ευπαθείς πτυχώσεις τους. Στη συνέχεια έπρεπε να διασχίσουν τη διαδρομή των 105 μ. περίπου, από το μνημείο προς το Μουσείο, χωρίς κραδασμούς, να καταβιβαστούν από τον αρχαιολογικό χώρο στην αυλή του Μουσείου και, τέλος, να μεταφερθούν και να τοποθετηθούν με ασφάλεια στα βάθρα τους μέσα στο Μουσείο. Όσον αφορά στο πρώτο ζήτημα αποφασίσθηκε τα αγάλματα στο κατώτερο μέρος τους να κλειστούν μέσα σε ισχυρά ξύλινα κιβώτια, από τα οποία θα γινόταν και η ανάρτηση για την μεταφορά τους. Μεταξύ των αγαλμάτων και του κιβωτίου αποφασίσθηκε να παρεμβληθεί σκυρόδεμα, το οποίο θα κάλυπτε το κενό. Για να μην έλθει καθόλου σε επαφή με τις πτυχώσεις των ιματίων των Κορών, πριν από την χύτευση του σκυροδέματος, το κάθε άγαλμα καλύφθηκε με μαλακό βρεγμένο χαρτί, η δε καλή εφαρμογή του στο μάρμαρο έγινε με ελαφρές πιέσεις με μαλακά τρίχινα πινέλα. Το μαλακό αυτό περίβλημα απέκτησε τόσο πάχος ώστε κάλυψε όλα τα μέρη των αγαλμάτων. Στη συνέχεια τοποθετήθηκε το ξύλινο κιβώτιο και χυτεύθηκε το σκυρόδεμα. Για την οριζόντια μεταφορά των αγαλμάτων από το μνημείο μέχρι το Μουσείο Ακροπόλεως, αποφασίσθηκε η διάστρωση σιδηροτροχιών και η χρήση βαγονέτου που μετέφερε τα αγάλματα. Πρώτη μεταφέρθηκε η πίσω ανατολική (6η) Κόρη. Ο χρόνος της μεταφοράς ήταν 20' για την ανύψωση του αγάλματος και την τοποθέτησή του στην αρχή των διαστρωμένων σιδηροτροχιών, 30' για την οριζόντια μεταφορά του αγάλματος επί των σιδηροτροχιών μέχρι το σημείο καταβίβασης του στην αυλή του Μουσείου, 15' για την καταβίβαση του αγάλματος στην αυλή και 15' για τη μεταφορά του στην αίθουσα του Μουσείου Ακροπόλεως. Με παρόμοιο τρόπο μεταφέρθηκαν, μία προς μία, οι πέντε από τις έξι Κόρες στο Μουσείο Ακροπόλεως.

Ο ναός της Αθηνάς Νίκης αναστηλώνεται...

Τις παραμονές του Τουρκοβενετικού πολέμου του 1687, ο ναός της Αθηνάς Νίκης είχε εξαφανιστεί από το τοπίο της Ακρόπολης. Τον είχαν κατεδαφίσει οι Οθωμανοί έναν χρόνο πριν, όταν προετοιμάζονταν να αντιμετωπίσουν την εισβολή του Francesco Morosini στην Αττική. Η απόφαση για την κατεδάφιση του ναού προέκυψε από την ανάγκη να χρησιμοποιήσουν το υλικό του μνημείου για να ενισχύσουν την οχύρωση της εισόδου της Ακρόπολης.

Το 1835, λίγα χρόνια ύστερα από την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους, ξεκίνησαν οι πρώτες εργασίες εκκαθάρισης του βράχου και κατεδαφίστηκαν αυτές οι οχυρώσεις της οθωμανικής περιόδου. Τότε ήρθαν στο φως τα αρχιτεκτονικά μέλη του ναού και ξεκίνησε η πρώτη αναστήλωσή του από τους βαυαρούς αρχιτέκτονες L. Ross, E. Schaubert, Ch. Hansen και τον Έλληνα αρχαιολόγο Κ. Πιττάκη.

Η δεύτερη αναστήλωση του ναού πραγματοποιήθηκε την περίοδο 1935 έως 1940 από τους Νικόλαο Μπαλάνο και Αναστάσιο Ορλάνδο. Οι δύο πρώτες αυτές επεμβάσεις αν και συνέβαλαν στην αισθητική ολοκλήρωση της μορφής του ναού προκάλεσαν δομικές βλάβες στο μνημείο και έκαναν απαραίτητη μία τρίτη αναστήλωση του ναού μεταξύ των ετών 2000 και 2010 από την Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας αυτής επέμβασης ο ναός αποσυναρμολογήθηκε ολόκληρος, αποκαταστάθηκαν τα μέλη του και τοποθετήθηκαν ξανά στη θέση τους!

Οι τεχνίτες των αναστηλωτικών έργων απαθανατίζονται

Ανέκαθεν, από τον ΧΣΑΝΘ[Ι]Α, που δούλευε, στα μέσα του 5ου αι. π.Χ., στην κατασκευή του Παρθενώνα και βουτώντας το δάκτυλό του σε κόκκινη μπογιά έγραψε το όνομά του πάνω σε έναν λίθο του ανατολικού θριγκού, έως σήμερα, οι τεχνίτες που δουλεύουν σε αναστηλωτικά έργα στα μνημεία συνηθίζουν να απαθανατίζονται με διαφόρους τρόπους πάνω τους. Έτσι, όταν στη διάρκεια των σύγχρονων επεμβάσεων της Επιτροπής Συντηρήσεως Μνημείων Ακροπόλεως αποσυναρμολογήθηκε το αναστηλωμένο από τον Ν. Μπαλάνο τμήμα του οπισθονάου του Παρθενώνα, ήλθαν στο φως επιγραφές πάνω σε μαρμάρινα μέλη ή σε φύλλα μολύβδου με τα ονόματα δύο μαρμαροτεχνιτών από την Τήνο, του Ζαχαρία Μηλιού και του Νικόλαου Πουγγή, επιβεβαιώνοντας έτσι τη μακρά λιθοξοϊκή παράδοση του κυκλαδίτικου αυτού νησιού. Οι ίδιοι τεχνίτες, μαζί με άλλους συναδέλφους τους δουλεύουν, το 1913, αμέσως μετά τη λήξη των Βαλκανικών πολέμων, στον βόρειο τοίχο του σηκού του Παρθενώνα, από όπου αφαιρούν τις συμπληρώσεις από τούβλα της Οθωνικής περιόδου. Γράφουν ένα σημείωμα, το βάζουν μέσα σε ένα σπιρτόκουτο και το τοποθετούν μέσα σε ένα βαθούλωμα του τοίχου, καλύπτοντάς το για να μη φαίνεται: Εις την στερέωσιν του Παρθενό[νος] εργάσθημεν η εκ Τήνου τεχνείται Νικόλαος Πουγγής ... (σβυσμένο) Ζαχαρίας Γε. Μηλιός κατά τα έτει 1900 έως 1913 ότε έγιναν οι δύο πόλεμοι και ενίκησαμεν Τούρκους και Βουλγάρους ... (σβυσμένο) εργάσθησαν και εργάται Θηραίοι Ιωάννης Λιγνός, Πέτρος Λουδάρος [Νι]κόλαος Ποταμιάνος η ... (δυσανάγνωστο) Εν Αθήναις 7 7βρίου 1913. «Ποιος ξέρει» θα σκέφτηκαν «Ίσως στο μέλλον κάποιος το βρει και έτσι θα μπορούμε κι εμείς στην ιστορία»

Η συμβολή των μαρμαροτεχνιτών στην αναστήλωση των μνημείων της Ακρόπολης

«Ως προς την λιθοξοϊκή εργασία, η δεξιότητα που απαιτείται στα αναστηλωτικά έργα αν και προϋποθέτει καλλιτεχνική ευαισθησία, δεν είναι ταυτόσημη με την καλλιτεχνική δημιουργία. Στην αναστήλωση είναι αναγκαία η συμμόρφωση προς τους κανόνες που επιβάλλει ο αυστηρός σχεδιασμός του μνημείου-ιδιαίτερα στην Ακρόπολη όπου αποκρυσταλλώνεται το υψηλότερο επίπεδο της αρχιτεκτονικής της αρχαιότητας-παρόλα αυτά δεν είναι ασυνήθιστο να βλέπουμε εξαιρετικά έργα, αποτέλεσμα της καλλιτεχνικής διάθεσης των συναδέλφων μας στον ελεύθερο χρόνο τους. Το ποντάρισμα παραμένει το πιο χρονοβόρο στάδιο στην προετοιμασία των συμπληρώσεων με νέο μάρμαρο. Η προσαρμογή των συμπληρωμάτων στα αρχαία θραυσμένα μέλη, απαιτεί επιμονή και αλλεπάλληλες δοκιμές. Η κατεργασία της επιφάνειας πραγματοποιείται με το χέρι, σταδιακά με ολοένα λεπτότερα εργαλεία, έως ότου η επιφάνεια γίνει εντελώς λεία, χωρίς ψεγάδι. Εργασία που παραμένει αφανής αλλά είναι κρίσιμη για ένα ασφαλές αποτέλεσμα είναι η επιλογή του κατάλληλου όγκου μαρμάρου, ανάλογα με τη θέση προορισμού. Εκεί όπου οι περισσότεροι δεν βλέπουν τίποτα, ο μαρμαροτεχνίτης μπορεί να διακρίνει ασυνέχειες και αιτίες αστοχίας. Εντυπωσιακή αναμφίβολα εργασία είναι η διαχείριση των όγκων μαρμάρου στο εργοτάξιο.

{...} Μάρμαρα βάρους 8 και 10 τόνων ανεβοκατεβαίνουν στο μνημείο και μόνον όταν βρεθεί κάποιος δίπλα τους αντιλαμβάνεται το πραγματικό μέγεθός τους και τη δεξιότητα που απαιτείται για τη μετακίνησή τους. Η συμβολή των μαρμαροτεχνιτών στην αναστήλωση των μνημείων της Ακρόπολης είναι ανεκτίμητη, καθώς χάρη στις τεχνικές τους γνώσεις, την υψηλή ποιότητα της εργασίας τους, την ευαισθησία και την αγάπη με την οποία προσεγγίζουν τα μνημεία επιτυγχάνεται το άρτιο αποτέλεσμα, για το οποίο τα έργα της Ακρόπολης έχουν διεθνώς αναγνωριστεί και βραβευθεί».

Ο μέγας πρίων των Προπυλαίων

Στο πλαίσιο των πρώτων αναστηλωτικών επεμβάσεων στα μνημεία της Ακρόπολης, το 1836, οι αρχαιολόγοι Κυριακός Πιττάκης και Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής ξεκινούν μία πρόχειρη επέμβαση σε έναν κίονα της ανατολικής πλευράς των Προπυλαίων. Στόχος ήταν να απομακρύνουν τα ξένα σωματίδια που είχαν εισχωρήσει κατά την έκρηξη του 1687 μεταξύ δύο σπονδύλων του. Παρήγγειλαν λοιπόν σ' έναν σιδηρουργό να τους κατασκευάσει ένα πριόνι μεγαλύτερο από τη διάμετρο του κίονα και το τοποθέτησαν ανάμεσα στους σπονδύλους. Με πολλή προσοχή ξεκίνησαν να το μετακινούν προκειμένου να αφαιρέσουν τις ξένες ύλες. Όταν το κατάφεραν, ολόκληρος ο κίονας κουνήθηκε σαν να έγινε σεισμός και έπεσε στη θέση του. Το πριόνι παγιδεύτηκε κάτω από το βάρος αλλά έμειναν να εξέχουν οι σιδερένιες άκρες του.

Αργότερα αναδείχθηκε σε έκθεμα για τους τουρίστες. Στη δεκαετία του 1970 έκοψαν τα δύο άκρα του πριονιού για να μην υποβαθμίζεται η εικόνα του μνημείου. Κι ενώ μέχρι πρόσφατα υπήρχε η πεποίθηση ότι το πριόνι είχε μείνει αμετακίνητο στη θέση αυτή από την περίοδο του Πιττάκη και Ραγκαβή, το 2002, κατά το αναστηλωτικό πρόγραμμα της Υπηρεσίας Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης, αποκαλύφθηκε ότι οι επεμβάσεις του Νικόλαου Μπαλάνου στις αρχές του 20ου αι. είχαν φτάσει και στο σημείο αυτό. Διαπιστώθηκε τότε ότι το πριόνι δεν ήταν σφηνωμένο ανάμεσα στους σπονδύλους αλλά ότι είχε προσεκτικά τοποθετηθεί σε κατάλληλα λαξευμένη υποδοχή. Άρα ο Μπαλάνος είχε αποκαλύψει το πριόνι και επέλεξε να το διατηρήσει ως τεκμήριο μιας παλαιότερης ανεπιτυχούς αλλά πολύ ενδιαφέρουσας επέμβασης. Η επιλογή του αυτή έγινε άραγε στο πλαίσιο διατήρησης του πριονιού ως μάρτυρα μιας παλαιότερης αναστηλωτικής φάσης ή ήταν μια προσωπική αυθόρμητη επιλογή καθώς το πριόνι είχε αναδειχθεί σε πόλο έλξης των επισκεπτών;

Ιστορίες από τα Τείχη

Μετά τη νίκη εναντίον των Περσών, το 480 π.Χ. στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, οι Αθηναίοι επέστρεψαν στη λεηλατημένη πόλη τους, επισκεύασαν πρόχειρα κάποια κτήρια της Ακρόπολης και έθαψαν τα σπασμένα μαρμάρινα αφιερώματα, όπως οι αρχαϊκές Κόρες, σε λάγκους στο ανατολικό και βόρειο μέρος του ιερού. Παράλληλα ένα τμήμα από τα συντρίμια των ναών χρησιμοποιήθηκε ως οικοδομικό υλικό για τη νέα οχύρωση της Ακρόπολης, δηλαδή την κατασκευή του βόρειου τείχους, γνωστού ως «Θεμιστόκλειο». Ήταν ένα από τα πρώτα έργα που εκτελέστηκαν μετά τους Περσικούς πολέμους. Λίθοι και μαρμάρινοι αρράβδωτοι σπόνδυλοι του κατεστραμμένου προ-Παρθενώνα καθώς και πώρινα αρχιτεκτονικά μέλη του «Αρχαίου Ναού» τοποθετήθηκαν σε συνεχή σειρά ως επίστεψη του τείχους και ως υπόμνηση της βεβήλωσης του ιερού. Τα αρχιτεκτονικά αυτά μέλη είναι ακόμη και σήμερα ορατά από πολλά σημεία της πόλης.

Το νότιο τείχος πρέπει να έπαθε μεγάλες βλάβες κατά την πολιορκία της Ακροπόλεως το 1687 από τον F. Morosini. Κατά την επισκευή του χρησιμοποιήθηκε ως οικοδομικό υλικό τμήμα από τα αρχιτεκτονικά μέλη και τα γλυπτά του Παρθενώνα και συγκεκριμένα από τις μεσαίες νότιες μετόπες που εκσφενδονίστηκαν κάτω από το τείχος με την έκρηξη στο εσωτερικό του ναού.

Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης
Γραφείο Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού

Ελλάδα 2.0
ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ
ΚΑΙ ΑΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Με τη χρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης
NextGenerationEU

Short Stories

from the Restoration of the Acropolis Monuments

Short yet fascinating narratives about unknown or lesser-known aspects of the restoration works of the Acropolis monuments.

The celebratory launch of the Acropolis restoration on August 28, 1834

Leo von Klenze organized on August 28, 1834, shortly before his departure from Athens, a ceremony to celebrate the official commencement of the restoration works. [...] The celebration was spread across the entire city and the atmosphere was highly festive. [...] The entire plateau of the hill was thronged with Athenians, nearly 6000 people, who joyfully shouted and cheered, while the music playing by the military band was mixed with the sound of the English frigate Madagascar that was moored in the Phaleric bay.

In the Parthenon's interior, Otto, in the centre of the temple before the small 18th century mosque, sitting on a throne adorned with myrtle, olive and laurel branches, listened to the panegyric delivered by Leo von Klenze. Then Otto announced the commencement of the Acropolis restoration by hitting the first drum of one of the north columns of the Parthenon three times with a hammer. The festivity ended in the evening with the illumination of the Acropolis and the city.

Excerpt from the chapter 'The celebratory launch of the Acropolis restoration on August 28, 1834' from the Mallouchou-Tufano's book entitled 'From Castle to Monument. Metamorphoses of the Acropolis from the 19th to the 21st Century', pp. 31-32, The Society of Friends of the Acropolis.

The reuse of Values: from gathering to systematizing and to the Project of the Scattered Architectural Members of the Acropolis

Together with the collection and protection of the scattered material during the first years after the Greek War of Independence, a reverse movement was taking place that bears witness to the contradictions in the Greek process of coming into being. It concerned the removal of numerous pieces of building material from the demolished Ottoman buildings that inevitably included ancient members as well. In 1835, the General Ephorate of Antiquities tendered a series of public auctions of building material from the Acropolis rock and its environs. The original idea came from Ludwig Ross and Leo von Klenze and it was carried out by K. Pittakis. Some 2400 horse-loads from the area outside the gate and 1600 loads of material from within were auctioned. Much of this was sold to private individuals in order either to use it as building material or to resell it. [...] Such building material is very probably what was used for the Piraeus Road and for the construction of the Ottoman barracks in the site of Hadrian's Library. [...] A large amount of material was made available without auction, for constructing the royal palace, now the Parliament. Similarly, in 1849 'left-over stones' of the Acropolis were used for building the Arsakeion Megaron. This does not diminish the overall work of the above-mentioned archaeologists and the rest of their accomplishments, given the circumstances. Rather it reflects the climate of a time when the engineers were hunting for whatever supplies of building material could be found, mainly for the construction of public buildings.

Excerpt from the E. Sioumpara's and E. Salavoura's article entitled "The reuse of Values: from gathering to systematizing and to the Project of the Scattered Architectural Members of the Acropolis". The article was published in issue 13 (2013) of 'The Acropolis Restoration News', pp. 18-19. Acropolis Restoration Service, Hellenic Ministry of Culture and Sports.

The Transportation of the Korai to the old Acropolis Museum, 1979

The transfer of the Korai presented significant challenges. First, the statues had to be moved in an upright position, just as they stood in the porch, to avoid the risk of their necks breaking or their delicate folds being damaged. They then needed to traverse the approximately 105-meter route from the monument to the Museum without vibrations, be lowered from the archaeological site to the Museum courtyard, and finally be safely transported and placed on their pedestals inside the Museum.

To address the initial challenge, it was decided that the lower parts of the statues would be enclosed in sturdy wooden cases, from which they would be suspended for transfer. Concrete was to be poured between the statues and the case to fill the gap. To ensure that the concrete did not come into direct contact with the delicate folds of the Korai's garments, each statue was first covered with soft, damp paper. The paper was pressed gently against the marble with soft bristle brushes to ensure an appropriate fit. This soft layer became thick enough to cover all parts of the statues. Then, the wooden case was placed, and the concrete was poured.

For the horizontal transport of the statues from the monument to the Acropolis Museum, iron rails were laid, and a small wagon was used to carry the statues. The first to be moved was the rear eastern Kore. The time required for the process was 20 minutes for raising the statue and positioning it at the start of the rails, 30 minutes for the horizontal transport along the rails to the Museum courtyard, 15 minutes for lowering it into the courtyard, and another 15 minutes for moving it into the Acropolis Museum hall. Using a similar method, five of the six Korai were transported to the Acropolis Museum, one by one.

Excerpt from Alexandros Papanikolaou's article 'The Transportation of the Korai to the Acropolis Museum' in the book entitled 'The Restoration of the Erechtheion (1979-1987)', Volume 1, pp. 150-159. Athens 2012. Acropolis Restoration Service, Hellenic Ministry of Culture and Sports.

The restoration of the Temple of Athena Nike

On the eve of the Ottoman-Venetian War in 1687, the Temple of Athena Nike had disappeared from the Acropolis landscape. The Ottomans had demolished it a year earlier as they prepared to defend against Fr. Morosini's invasion of Attica. The decision to dismantle the temple was driven by the need to use its materials to reinforce the fortifications at the Acropolis entrance.

In 1835, shortly after the establishment of the modern Greek state, the first clearing operations on the rock began, and the Ottoman fortifications were demolished. This work revealed the temple's architectural elements, leading to its first restoration by the Bavarian architects L. Ross, E. Schaubert, Ch. Hansen, and the Greek archaeologist K. Pittakis.

The second restoration of the monument was carried out by N. Balanos and A. Orlandos between 1935 and 1940. These two first interventions contributed to the aesthetics and the completion of the temple's form. However, they caused problems in terms of its construction having as a result a third restoration of the temple, carried out by the Acropolis Restoration Service between 2000 and 2010. During this period, the temple was completely dismantled, its architectural members carefully restored, and reassembled in their original position!

Restoration craftsmen making themselves known for posterity

From the age of XANTHIAS who in the mid-5th century BC worked in the construction of the Parthenon and inscribed his name on an invisible block of the east entablature by dipping his finger into red paint, to this day, craftsmen working in the restoration of monuments used to record their presence on them in a variety of ways. So, when during the current restoration works conducted by the Committee for the Conservation of the Acropolis Monuments, the part of the Parthenon opisthonaos restored by Balanos was dismantled, inscriptions came to light written on marble architectural members or on lead sheets with the names of two marble craftsmen from Tinos island, Zacharias G. Milios and Nikolaos Pouggis, bearing witness once again to the long stone-carving tradition of this Cycladic Island. These craftsmen worked, alongside their peers in 1913, immediately after the end of the Balkan Wars, on the north wall of the Parthenon cella, removing brick infills of the Ottonian period. They wrote a note which they put inside a matchbox placed in a wall concavity and covered it so that it could go unnoticed. The note read as follows "We worked in the consolidation of the Parthenon, the craftsmen from Tinos island, Nikolaos Pouggis, Zacharias Milios from 1900 to 1913, a time when the two wars broke out and we defeated the Turks and the Bulgarians. Labourers from Thera also worked here: Ioannis Lignos, Petros Loudaros, Nikolaos Potamianos. 'Who knows' they might have thought, 'Perhaps someone will find it in the future, so that we will be part of history...'.

Excerpt from the chapter 'Restoration craftsmen making themselves known for posterity' from the Mallouchou-Tufano's book entitled 'From Castle to Monument. Metamorphoses of the Acropolis from the 19th to the 21st Century', pp. 61-66, The Society of Friends of the Acropolis.

The contribution of marble technicians to the restoration of the Acropolis monuments

As to marble carving, although the skills demanded require some artistic sensitivity, the product of this work is not an artistic creation. In a restoration project it is imperative that rules should be followed, rules imposed by the strict design of the monument – especially on the Acropolis, which constitutes the culmination of classical architecture of antiquity. However, we often see impressive pieces of artwork made by our colleagues during their free time.

Pointing remains one of the most time-consuming stages for the preparation of new marble fillings. Attaching these fillings to ancient fragmented members demands perseverance and repeated trials. That treatment of the surface is achieved by hand, step-by-step by using thinner and thinner tools, until the surface become totally and perfectly smooth. Choosing the right marble for a specific area of a monument is a work that few people can recognize its importance despite the fact that it is crucial for a safe result. Areas where the majority of people cannot discern anything, the marble technician can discover discontinuities and the causes of mistakes. Handling large marble blocks around the worksites of monuments is undoubtedly an impressive work.

Marbles weighing 8 and 10 tons are moved up and down the monument and only when we approach the worksite can we realize the impressive size of these marble pieces and the dexterity needed to move them. The contribution of marble technicians to the restoration of the Acropolis monuments is irreplaceable. It is only thanks to their technical knowledge, the high quality of their work, their sensitivity and love expressed in how they handle the monuments that the best outcome has been achieved, for which the works on the Acropolis have been internationally acclaimed and rewarded.

Excerpt from the Vasiliki Eleftheriou's chapter 'The contribution of marble technicians to the restoration of the Acropolis monuments' in the book entitled 'Chisel and Memory. The contribution of marble craftsmanship to the restoration of monuments', pp. 13-14. Athens 2019, Acropolis Restoration Service, Hellenic Ministry of Culture and Sports.

The big saw of the Propylaia

In 1836, a program for the restoration of the Acropolis monuments was initiated by Kyriakos Pittakis. Together with Alexandros Rizos Rangavis, they made an improvised intervention in order to remove foreign matter that had wedged itself between the 5th and 6th drum of the southernmost column in the east portico of the Propylaia during the explosion in the 17th century. To remove the foreign matter, they ordered a blacksmith to make a saw longer than the column's diameter, which they placed between the drums and carefully moved to remove the foreign materials. When they succeeded, the entire column shook as if an earthquake had occurred, and the column settled down into its position. The saw became trapped beneath the weight of five drums with its iron ends projecting and interrupting the sequence of the Doric column's members.

Later, it became a focus of attraction for the visitors of the archaeological site. In the 1970s, the two ends of the saw were cut off in an attempt to improve the appearance of the monument. The saw was no longer visible to visitors but remained apparent to those who knew of its existence or worked there. Until recently, it was believed that the saw had remained unmoved in that position ever since the time of Pittakis and Rangavis.

During the restoration program by ESMA in 2002, it was revealed that Balanos' interventions had also reached this point. It was then discovered that the saw was not wedged between the drums but had been carefully placed in a specially carved depression in the upper surface of the underlying drum. This carefully made depression was 4 millimeters deep and oriented in such a way as to allow the saw to be positioned similarly to how it was found. Thus, Balanos had uncovered the saw and chose to preserve it as evidence of an earlier unsuccessful but very interesting intervention. We do not know whether this choice was made as part of preserving earlier interventions as "witnesses" of a previous restoration phase or was a personal spontaneous decision, as the saw had become an attraction for visitors.

The story is based on the Evi Petropoulou's article entitled 'The "big saw" of the Propylaia'. The article was published in issue 3 (2003) 'The Acropolis Restoration News', pp. 22-23 Acropolis Restoration Service, Hellenic Ministry of Culture and Sports.

Stories from the Acropolis Walls

After their victory against the Persians in the Battle of Salamis in 480 BC, the Athenians returned to their ravaged city. They hastily repaired some of the buildings on the Acropolis and buried the shattered marble dedications, such as the archaic Korai, in pits located in the eastern and northern parts of the sanctuary. Additionally, parts of the temple ruins were used as construction material for the new fortifications of the Acropolis, specifically for the northern wall, known as the 'Themistoclean Wall.' This was one of the first projects undertaken after the Persian Wars. Stones and unfluted marble drums from the destroyed pre-Parthenon, as well as architectural members made of poros limestone from the 'Old Temple,' were placed in a continuous row as the wall's coping, serving as a reminder of the desecration of the sanctuary. These architectural members are still visible from various points around the city today.

The southern wall likely sustained significant damage during the siege of the Acropolis in 1687 by Francesco Morosini. During its repair, architectural members and sculptures from the Parthenon were used as building material, particularly from the southern central metopes, which were hurled down the wall following the explosion inside the temple.

Acropolis Restoration Service
Office of Information and Education

HELLENIC REPUBLIC
Ministry of Culture

Greece 2.0
NATIONAL RECOVERY AND RESILIENCE PLAN

Funded by the
European Union
NextGenerationEU